

OŞ İLİNİN ÖZGÖN İLÇESİNDE(KIRGIZİSTAN) YAŞAYAN TÜRKLER VE AĞIZLARI¹

Prof. Dr. Ahmet BURAN

Türk adının Türkçede cins isim olarak çok eski tarihlerden beri “*meydana çıkmış, gelişmiş, güçlü, kuvvetli vb.*” anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir. Özel ad olarak, ilk defa, Altaylı kavimleri ifade etmek için 420 tarihli bir Pers metninde ve daha sonra 515 tarihli bir Hun metninde, Hun adı ile birlikte “*Türk Hun*” (güçlü Hun) biçiminde kullanıldığı görülmektedir. Devlet ve millet adı olarak Çin’de Chou Sülalesi Yıllığında(557-579), Batıda Bizans tarihçisi Agathias’ın eserinde, Arapçada Cahiliye devri şairlerinden Nâbîga’t-uz-Zubyânî’nin divanında ve İslavcada XII. Yüzyıla ait ilk Rus kroniğinde geçmektedir².

Türk adı, devlet adı olarak, ilk kez, VI. yüzyılın ortalarında kurulan Göktürkler tarafından kullanılmıştır. Göktürkler devrinde Türk adı önce devletin daha sonra da devletin yönetimi altında bulunan çeşitli boyların ortak adı haline gelmiştir. Daha sonra değişik zamanlarda ve farklı coğrafyalarda kurulan Türk devletleri – Türkiye Cumhuriyeti hariç-coğrafyadan ya da devletin kurucusundan kaynaklanan adlar almışlardır. Devlet adları farklı olsa da bu devletlerin bünyesinde yaşayan halka genellikle Türk, dillerine de hep Türkçe denilmiştir.

XI. yüzyıldan başlayarak XIV. yüzyılın sonlarına dek süren göçlerle Türk boyları birbirinden ayrılmış ve farklı coğrafyalara yerleşmişlerdir. Göktürk-Uygur-Karahanlı devletlerinin bünyesinde sürdürülen tek yazı dili geleneği, yeni coğrafyalarda meydana getirilen yeni kültür merkezleri etrafında farklılaşmış ve Kuzey-Doğu ve Batı Türkçesi diyebileceğimiz farklı yazı dili kolları gelişmeye başlamıştır. Siyasî, coğrafi ve dilsel farklılaşma, zaman içinde Türk unsurlarının kendilerini ortak adları olan “Türk” adıyla değil, kendi özel boy adları veya coğrafi adlarla adlandırmalarına sebep olmuştur. 20. yüzyılda Türk dünyası coğrafyasında meydana gelen büyük siyasî, sosyal ve kültürel hareketler, Türkler arasındaki ilişkiyi ve birliği bozmaya dönük bir anlayış ve siyasete sahip olduğu için, bu ayrılık ve yabancılaşma daha da artmıştır.

Özellikle Sovyetler Birliği’nin izlediği “*böl-parçala-yönet*” planlı politikaları sonucunda, günümüzde Türkistan coğrafyasında yaşanan Türk boyları, aralarındaki tarihî, coğrafi birliğe, kültürel ve dilsel benzerliklere rağmen, kendilerini ayrı milletler olarak tanımlamakta ve kendi boy adlarını Türk adının alternatifi ve eşiti bir ad konumuna yükseltmiş bulunmaktadırlar. Türk adı ise, Türkistan coğrafyasında, daha çok Türkiye Türklerini temsil eden bir ad olarak algılanmaktadır.

Bütün bu farklılaşma ve Türk adından uzaklaşmalara rağmen, bugün Türkistan’ın değişik yörelerinde yaşayan ve kendilerine Türk diyen bir topluluk var. Türkistan’da, Ahıska’dan Türkistan’a sürülen Türklere ve Türkiye Türklerine genellikle Türk denmektedir. Bu topluluk ne Türkiye’den ne de Ahıska bölgesinden gitmiştir. Türk adını kullanan ve kendilerini Göktürklerin torunları olarak ifade eden bu topluluğun bir bölümü Kırgızistan’da Oş ilinin Özgön ilçesine bağlı Boston, Ayuu, Kayrat, Özgörüş, Döñbulak, Töölös, Akkorgan

¹ 2003-2005 yılları arasında, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde çalıştım. Bu konuyu, Manas Üniversitesinde çalıştığım sırada Işın Bilge Kağan Selçuk adlı öğrencime yüksek lisans tezi olarak vermiştim. Bu bildirideki tespitler, öğrencim I. B. K. Selçuk tarafından derlenen ağız malzemesine dayanmaktadır.

² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 1984, s.42-44; Aydın Taneri, *Türk Kavramının Gelişmesi*, Ankara 1983, s. 226

köylerinde, diğer bir bölümü ise Özgön bölgesinin dışında Madı, Aktaş, Blagoveşenko, Kızılbayrak, Kızıl, Yangıdıykan, Türkabad, Suzak gibi yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar.

Kırgızistan'dan başka Özbekistan ve Doğu Türkistan'da da söz konusu Türklerin yaşadığı bilinmektedir. Biz bu bildiriye, Kırgızistan'ın Oş iline bağlı Özgön ilçesindeki Türkler ve onların ağızları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Özgön Bölgesi

Özgön, Kırgızistan'ın güneyinde bulunan Oş iline bağlı tarihî bir ilçedir. Tanrı dağlarının güney batısında ve Fergana havzasının kuzeyinde bulunan Oş ve Özgön yöresi tarih boyunca Türklere yurt olmuş bir coğrafyadır. Bu bölgede zaman içinde Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Karluklar ve Kıpçaklar yaşamış, Karahanlılar döneminde Türk kültür ve medeniyetinin yükselen coğrafyalarından biri olmuştur.

Özgön Rayonu ve bağlı köyler günümüzde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Merkezi: Özgön şehri

Köy idareleri: Akcar, Altınbulak, Başdöbö, Döñbulak, Cazı, Calpaktaş, Cılañdı, Çanget, İyrisuu, Karataş, Karool, Köldük, Kurşab, Kızıloktyabr, Kızıltoo, Mirzake, Salamalik, Törtköl, Zerger

Köy-kışlaklarının isimleri ve bağlı oldukları köy idareleri:

Akcar **köy idaresi:** Akcar, Bolşevik, Kakır, Semizköl,

Altınbulak **köy idaresi:** Altınbulak, Karabatkak, Sasıkbulak, Taşbaşat, Çeçebay,

Başdöbö **köy idaresi:** Aygırçal, Cañıcol, Keñeş, Koşkorgon, Kızılkırman,

Döñbulak **köy idaresi:** Babaşuulu, Bakmal, Böksöcol, Döñbulak, Cañabat, Karadarıya, Miçurin, Özgörüş, Töölös, Çımbay,

Cazı **köy idaresi:** Cazı, Ceerençi, Karadıykan, Kızıldıykan,

Calpaktaş **köy idaresi:** Akterek, Karl Marks, Kirov, Kurbutaş, Kısıkalma, Tüzbel, Üçkaptal,

Cılañdı **köy idaresi:** Cazı, Cılañdı, Kalta, Krasnyı Mayak, Progress,

Çanget **köy idaresi:** Östürüü, Çanget,

İyrisuu **köy idaresi:** Akterek, Cañgaktı, Ciyde, Karakolot, Korsetti, Kırgızstan, Orkazgan,

Karataş **köy idaresi:** İyrek, Korgon, Üñkür, Elçibek,

Karool **köy idaresi:** Canşoro, Karool, Mirzarık, Ortalık, Şeralı,

Köldük **köy idaresi:** Çalköydö, Şamalterek,

Kurşab **köy idaresi:** Kurşab, Şagım, Erdik,

Kızıloktyabr **köy idaresi:** Alga, Beşabişka, Güzar, Koçkorata, Kreml, Kurşab, Kızıloktyabr,

Kızılseñir, Eski Pokrovka

Kızıltoo **köy idaresi:** Akkıya, Doñuztoo, Karçabek, Kızıltoo, Erkintoo,

Mirzake **köy idaresi:** Adır, Babır, Kandaba, Mirzake,

Salamalik **köy idaresi:** Akterek, Araköl, Koşeter, Kızılbayrak, Kızıılçarba, Onbeşçaş,

Salamalik

Törtköl **köy idaresi:** Anakızıl, Boston, Kıymıl, Makarenko, Şorobaşat,

Zerger **köy idaresi:** Ayuu, Cañayıl, Zerger, Kayrat, Kuturgan, Niçkesay, Toktogul, Tosoy,

Özgön Bölgesi Türkleri

Bu bölgedeki Türkler hakkında fazla araştırma yapılmamıştır. İlk araştırmalar Ruslara aittir. V. N. Karmışeva, Özbekistan yaşayan Türk grubunun etnografyasını incelediği eserinde, Türk adlı topluluk hakkında bilgiler verirken Özgön yöresi Türklerini ayrı bir grup olarak ele almıştır³. M. F. Gavrilov, 1928 yılı kayıtlarına göre, yöredeki Türklerin Ura Tepe bölgesi ile Fergana bölgesinde yaşadıklarını belirtmektedir. M. F. Gavrilov, Tacikistan'ın Ura Tepe

³ V. N. Karmışeva, *Etnografiçeskaya Gruppy "Tyurk" v Sostave Uzbekov*, Moskova 1960, s. 3-13

bölgesinde 1.500, Fergana bölgesinde, 1924 yılı itibariyle 24. 279 kişi olduklarını tespit etmiştir. 1920'li yıllarda Türklerin büyük çoğunluğunun Ancıyan bölgesi Marhamat ilçesinde ve Kırgızistan'ın Oş bölgesinin Aravan ilçesinde yaşadıklarını tespit etmiştir⁴.

20. yüzyılın başlarında Tacikistan'ın güneyindeki Yahsu ve Kızılsu bölgelerinde yaşayan Türklerin ise dillerini unuttukları ve artık Tacikçe konuştukları ifade edilmektedir.

“1924 yılında Hanaka Derya denilen bölgede yaşayan Türklerin Musabazar adlı boy olduğu, Surhan Derya kısmında yaşayanların ise Barlaslar olduğu ve kendilerine Türk dedikleri tespit edilmiştir⁵.” Günümüzde kendilerine Türk diyen köylerde yaşayan halkın çoğunluğunun Barlas uruğuna mensup olduğu görülmektedir. Özgön bölgesi Türkleri, Ura tepe'den geldiklerini söylemektedirler. M. F. Gavrilov, 1928 yılında Ura Tepe bölgesinde, Hacıbay, Mullaniyaz, Holmat, ve Lolaki adlı uruklara bölünmüş on ayrı Türk yerleşim yeri belirlemiştir. Y. R. Vinnikov da Fergana bölgesi Türklerinin Ura Tepe'den bu bölgeye göçtükleri görüşündedir. Yerel Türk efsanelerinden yola çıkan Vinnikov bu göçü 18. yüzyıla dayandırmakta ve Barlas ve Kaltatay boy adları dolayısıyla da Semerkant bölgesi Türkleriyle bölge Türkleri arasında bir ilgi kurmaktadır⁶.

Karluk, Barlas, Türk, Muğul, Kaltatay ve Musabazar boylarından oluşan Türklerden Barlasların Tacikistan'ın Regar bölgesinde yaşayanlara Regarlar, Karatag Derya bölgesindekilere Karataglar ve Afganistan'ın Rustag bölgesindekilere Rustaglar denmektedir. Daha çok Özbeklerle içi içe yaşayan Barlasların ortaya çıkışı ile ilgili efsanede, Barlaslar, Tolib Baçça, Kozı Baçça, Polat Baçça, Ohsak Baçça, Nemat Baçça ve Şaş Baçça adlı altı kardeşe dayandırılmaktadır. “Efsaneye göre bu kardeşlerin babası Timur'un amcası olan Mir Amir Karaçor'un altıncı neslinden olan Mahma Nazir'dir⁷ “

Kaltaylar daha çok Barlaslarla birlikte yaşarlar, sayıları daha azdır ve haklarında fazla bilgi yoktur.Fergana havzası ve Afganistan'da yaşadıkları tespit edilen Kaltayların Özbeklere yakın oldukları da belirtilmektedir.

Musabazarı boyu genellikle dağlık bölgelerde yaşar. Taciklere yakın oldukları tespit edilen bu boyun 1924 yılı kayıtlarına göre 1.365 kişi oldukları ve Hanaka Derya, Karatag Derya ile Gissar bölgelerinde yaşadıkları tespit edilmiştir.

Muğullar diğer boylarla karışık yaşarlar. 1920'li yıllarda 500 kişi kadar oldukları tespit edilmiştir⁸.

İ.İ. Umnyakov, Türk adının bütün Türk soylu boy ve urukların ortak üst adı olmakla birlikte, bölgede Türk adının sadece bir boyun adı olduğunu ve sadece o boyu temsil ettiğini belirtmektedir. Muhtemelen, Göktürkler döneminde ve onlardan önce Türk adını taşıyan bir Türk boyu vardı. Göktürk hanedanı bu boya mensup olduğu için devletin adında Türk adı kullanıldı. Daha sonra bu ad genel ve ortak bir ad durumuna geldiği ve bir boya ait özel bir ad olmaktan çıktığı için kaynaklarda bu özelliği ile fazlaca yer almamıştır. Kırgızistan, Özbekistan ve Doğu Türkistan'ın çeşitli yörelerinde bugün Türk adını kullanan topluluk işte bu Türk boyuna mensuptur.

Özgön ilçesinin Boston, Ayuu, Kayrat, Özgörüş, Döñbulak, Töölös, Akkorgan köylerinde yaşayan ve kendilerine Türk diyen topluluk da Göktürk hanedanının içinden çıktığı Türk boyuna mensup olan, ancak dil ve kültür bakımından, Kırgız ve Özbek Türklerinden farklı olmayan, kendilerine ait küçük boy-uruk adlandırmalarının yanında ortak ve genel

⁴ M. F. Gavrilov, *Materialy po rayonirovaniyu Sredney Azii*, kn. 1.ç., s.210-211

⁵ I.B.K.Selçuk, *Oş İli Özgön İlçesi Köylerinde Yaşayan Türklerin Ağızları*, Bişkek 2005, s. 4

⁶ Y. R. Vinnikov, *Rodoplemenny sostav i rassleneiye kirgizov*, s. 174

⁷ I.B.K.Selçuk, *agt.* s. 6

⁸ I.B.K.Selçuk, *agt.*, s. 6

“Türk” adını da kullanan bir Türk topluluğudur. Nitekim onlar halen kendilerini Göktürklerin torunları olarak ifade etmektedirler.

Özgön Yöresi Türklerinin Ağzları

Oş ilinin Özgön ilçesinin Boston, Ayuu, Kayrat, Özgörüş, Döñbulak, Töölös, Akkorgan köylerinde yaşanan Türklerin dili, bölgesel karakteristiğe uygun olarak Kırgızca ile Özbekçenin karmasıdır. Kırgızistan’ın güney bölgesinde, önemli miktarda Özbek yaşadığı için bu bölgede yaşayan insanlar Kırgızca ile Özbekçeyi birlikte kullanmaktadırlar. Bu bölgede yaşayan Türklerin ağızlarında da belirgin olarak bu iki dilin özellikleri hakimdir. Bölge Türklerinin bugün konuştukları ağızlardan yapılan derlemelerden yola çıkarak ağız özelliklerinin temel karakteristiklerini şöyle tespit etmek mümkündür.

Sesbilgisi

1. Özgön yöresi Türkleri Kırgızca ile Özbekçenin karışımı olan bir ağız kullandıkları için bu iki lehçenin yazı dilinde görülen ünlülerin hepsi söz konusu ağızlarda da kullanılmaktadır. Bu ünlüleri boğumlanma süreleri bakımından

Normal Süreli Ünlüler: a, ä, e, ı, i, o, ö, u, ü,

Uzun Ünlüler: aa, ee, oo, öö, uu, üü şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bu ağızlarda görülen uzun ünlüler daha çok Kırgız Türkçesindeki gibi ikincil uzunluklardır. İkincil uzunluklar genellikle h, g, v, y, b gibi ünsüzlerin erimesi sonucunda oluşmaktadır. soorak (< soğukrak)

Yazı dilinde görülen ünlüler dışında, o (o-u arası), í (ı-i arası), â: (a-o arası), é (e-i arası), ünlülere de rastlanmaktadır.

2. Kırgız Türkçesinde büyük ünlü uyumu sağlam bir şekilde işlemektedir. Özbek Türkçesinde ise Fars ve Tacik dillerinin etkisiyle büyük ünlü uyumu önemli ölçüde bozulmuştur. Bölge ağızlarının Özbek Türkçesi özelliği taşıyan yanlarında uyumun zaman zaman bozulduğu ancak Kırgız Türkçesi etkisinin daha baskın olduğu durumlarda korunduğu görülüyor. boldı, kuruldı,

3. Küçük ünlü uyumu Kırgız Türkçesinin etkilerinin baskın olduğu durumlarda ileri düzeydedir. Ancak Özbek Türkçesi etkilerinin baskın olduğu durumlarda bu uyum da önemli ölçüde bozulmaktadır. Tökil, şügir, özi, urık, togrı, oşonı, uruşıp, bolsın...

4. Türkiye Türkçesi ağızlarında olduğu gibi Özgön yöresi Türklerinin ağızlarında da bazı ünlü türemesi örnekleri görülmektedir. Özellikle r ve l ünsüzleri ile başlayan bazı kelimelerin önünde bir ünlü türemektedir. rus >urus/orus, rızık> ırık, rasım>ırasım gibi.

5. Özgön yöresi Türklerinin ağızlarında çeşitli ünlü değişimleri de görülmektedir. Bu değişimlerin bir kısmı tam, bir kısmı da yarım değişme şeklindedir. Söz konusu ünlü değişimlerini Özbek Türkçesi yazı diline göre farklı, Kırgız yazı diline göre daha farklı değerlendirmek gerekmektedir. Özellikle Özbek ve Tacik dillerinin etkisiyle Özgön yöresi Türklerinin ağızlarında kimi kelimelerde ünlü düzleşmesi söz konusu iken, kimi kelimelerde de ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir.

a > ä : bolmäsin

ı > í : toyínı, atındı

e>a : palvan (pehlivan)

i > í : bölünädı

a> â : bala >bâla, bálta

6. Kırgız ve Özbek yazı dillerinde görülen ünsüzlere ek olarak Özgön yöresi Türklerinin ağızlarında şu ünsüzlere rastlanmaktadır:

4 : Bu ünsüz yöre Türklerinin ağızlarından başka Kırgız Türkçesinin ağızlarında da görülmektedir. Çift dudak v’si diye adlandırdığımız, b ile v arasında bir sestir. birövgö, avayla

K : k. ile g arasında yarı tonlu bir ünsüzdür. Bu ünsüz de Kırgız Türkçesi ağızlarında vardır. Külkü,

P : p ile b arasında yarı tonlu bir sestir. yaşayaPmiz, Pişirämiz

T : t ile d arası yarı tonlu bir ünsüzdür. ağzlanTıramız

ñ : geniz n'si

7. Kırgız yazı dilinde ünsüz uyumu ileri derecede sağlam iken, Özbek yazı dilinde önemli ölçüde bozulmuştur. Bölge ağızlarında ise ünsüz uyumu karışık bir manzara gösterir. Özellikle Özbek dilinin etkisinin baskın olarak hissedildiği durumlarda uyumun bozulduğunu görüyoruz. Uyumu devam ettiren örnekler de vardır. mäktäpkä, mäçitkä

8. Kırgız ve Özbek yazı dillerinde, söz başında bulunan tonsuz k ve t ünsüzleri bölge ağızlarında zaman zaman tonlu karşılıkları ile söylenmektedir. kët->get-, keç >geç, köl >göl, kör->gör- Bu yönüyle bölge ağızları Oğuz Türkçesi özelliklerine yaklaşmaktadır. Bu durum diğer Kırgız ağızlarında da görülmektedir. Kırgız Türkçesinin diğer ağızlarında ve bölge Türklerinin ağızlarında bazen bu tonlulaşma tam olarak gerçekleşmeyip yarı tonluluk düzeyinde kalır. Ketken, Külkü, Köl... ve işläTik, çıkTı gibi.

9. Sesbilgisi ile ilgili olayların başlıca sebebi daha az çaba yasadır. Daha az zamanda daha çok şeyi daha kolay söyleme eğilimi, dillerde çeşitli sesbilgisi olaylarının oluşmasına sebep olmaktadır. Ünsüz düşmelerini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. mına bul >mınav, mına şu > maşu, alıp kel->apkel-oblast >oblus, padişah > padşa,

10. Bölge ağızlarında önemli ölçüde ünsüz ikizleşmesi olaylarına rastlanmaktadır: ekki, yeddi, kättä, hammäası, kärä, mättä, mäzzä gibi.

11. Kelime başı y/c tercihi bakımından bölge ağızları daha çok y- taraftarıdır. Ancak zaman zaman c- de kullanılmaktadır. câylä-, cây, cöne-

Şekil Bilgisi

Özgül yörenin Türklerinin ağızlarında görülen şekilbilgisi özelliklerinin ayırt edici özelliklerini şöyle özetlemek mümkündür:

1. Sesbilgisi bölümünde olduğu gibi, bu bölümde de Kırgız ve Özbek Türkçesi özelliklerini bir arada görmekteyiz. Ancak Özbek Türkçesi özelliklerinin daha baskın olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, belirtme hali eki, +nI, +tI, dI ve +n biçiminde görülmektedir. Burada Kırgızcaya özgü olan +tI ve +dI biçimleri de kullanılmıştır, fakat bu eklerin yine Kırgız Türkçesine özgü olan yuvarlak biçimleri görülmemektedir.

2. Soru eki, Özbek Türkçesinde mi, Kırgız Türkçesinde ise ünlü ve ünsüz uyumuna göre bI, bU, pI, pU biçimindedir. Bölge ağızlarında soru eki, Özbek Türkçesinin etki alanlarında mä, Kırgız Türkçesinin etki alanlarında ise vI, vU biçiminde söylenmektedir. bindimä,

3. Şimdiki zaman çekiminde genellikle Özbek Türkçesinin şekilleri tercih edilmektedir. kélemen, déymen, kéliyapmız, këtämäkten

4. Yapım eklerinde Kırgız ve Özbek Türkçesinin şekilleri bir arada kullanılmakla birlikte, bu ekler, sesbilgisi bakımından Özbek Türkçesine yakın ve uygun bir söyleyiş özelliği gösterirler.

5. Kişi zamirleri, men/men, sen/sen, al/ol, biz, siz/siler/sizder, alar/olar; İşaret zamirleri ise, bul, uşul, al, bular, şular, oşolor biçimindedir. Burada da Özbekçe şekillerin yanında sizder ve oşolor örneklerinde olduğu gibi Kırgız Türkçesine uygun kullanımlara da rastlanmaktadır.

Sözdizimi

Özgön yöresi Türkleri, Türkçenin kurallı cümlelerini kullanmaktadırlar. Kimi Türk topluluklarında komşu dillerin etkisiyle önemli ölçüde devrik cümle kullanıldığı bilinmektedir. Özgön Türklerinin cümleleri özne + tümleç + yüklem esasına göre sıralanan bir yapıya sahiptir ve genellikle de kurallı fiil cümlelerinden oluşmaktadır.

Sözvarlığı

Özgön yöresi Türklerinin dilleri her bakımdan Kırgız ve Özbek Türkçelerinin etkilerini ve özelliklerini taşımaktadır. Daha ayrıntılı bir sözvarlığı tespiti yapılması halinde belki bir kısım özgün sözlere de rastlanacaktır. Ancak genel anlamda yöre ağızlarında kullanılan sözler, Kırgız Türkçesinin güney ağızlarında ve Özbek Türkçesinin Fergana bölgesi ağızlarında kullanılan sözlerin toplamından oluşmaktadır. Bu söz varlığı içinde Türkçe kökenli sözlerden başka Farsça, Tacıkçe, Arapça ve Rusça sözler önemli bir yere sahiptir.

Sonuç

Kırgızistan'ın Oş iline bağlı Özgön ilçesinin Boston, Ayuu, Kayrat, Özgörüş, Döñbulak, Töölös, Akkorgan adlı yedi köyünde yaşayan ve kendilerine Türk diyen topluluk, Barlas, Minler, Yapalakbaş, Banhalvan, Yüzler, Kallar, Garagurn, Çavkarlık, Türkler, Böken, Kara Kanas ve Kuva Kalmak gibi uruklardan oluşmaktadır. Bu Türk uruklarından başka yörede çeşitli Kırgız ve Özbek boy ve urukları da yaşamaktadır. Söz konusu bölge, Kırgız Türkçesinin güney ağzı ile Özbek Türkçesinin Fergana bölgesi ağızlarının kesişme noktasında bulunmaktadır. Bölge ağızlarının şekillenmesinde coğrafyanın ve bu coğrafyada yaşayan boy ve urukların birinci derecede rolü vardır.

Yedi Türk köyünün ikisinde (Döñbulak ve Özgörüş) Özbek Türkçesinin özellikleri daha açık ve baskındır. Diğer beş köyde ise (Boston, Ayuu, Kayrat, Töölös, Akkorgan) Kırgız Türkçesinin güney ağzının ve Özbek Türkçesi Fergana bölgesi ağızlarının özellikleri karışık bir şekilde görülmektedir. Bu bölge ağızlarında yer yer Kırgız Türkçesi özellikleri görülmekle birlikte, Kırgız Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olan kelime başı c'leri ve yuvarlaklık uyumu açık bir biçimde görülmemektedir.

Kimi Kırgız ağızlarında ve özellikle Fergana havzasının doğu ucundaki Alay dağları bölgesi ağızları ile inceleme bölgemizi oluşturan Türk ağızlarında tonlulaşma yönünde bir eğilimin görülmesi ve kelime başı t>d, k>g değişimi ile b>v ünsüz değişimleri, bu bölge ağızlarında bir Oğuz etkisi olduğunu da hatırlatmaktadır.

Daha kesin ve doğru bilgilere ulaşmak için, Türkistan'ın değişik bölgelerinde (Kırgızistan, Özbekistan, Doğu Türkistan) yaşayan ve kendilerine Türk diyen bu topluluğun tamamının dil, tarih, coğrafya, folklor ve etnografya bakımından ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Çevriyazı İşaretleri

ä : açık e
å : a-o arası ünlü
é : e-i arası ünlü
í : ı-i arası ünlü
œ : o-u arası ünlü
aa : uzun a
ee : uzun e
oo : uzun o
öö : uzun ö
uu : uzun u
üü : uzun ü
K : k-g arası yarı tonlu üzsüz
T : t-d arası yarı tonlu ünsüz
ñ : geniz n'si

Kaynaklar

- A. Taneri, **Türk Kavramının Gelişmesi**, Ankara 1983
I.B.K.Selçuk, **Oş İli Özgön İlçesi Köylerinde Yaşayan Türklerin Ağzları**, (Basılmamış Yüksek Lisans tezi)
Bişkek 2005
İ. Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, 1984
M. F. Gavrilov, **Materialı po rayonirovaniyu Sredney Azii**, kn. 1.ç.,
V. N. Karmışeva, **Etnografiçeskaya Gruppy "Tyurk" v Sostave Uzbekov**, Moskova 1960
Y. R. Vinnikov, **Rodoplemennyi sostav i rassleneiye kirgizov**, s. 174